

Напрями використання у вітчизняних ВНЗ досвіду США у модернізації професійної підготовки конфліктологів може бути використано частково, тому що підготовка за такою спеціальністю відсутня в перелікові вітчизняних спеціальностей [5]

У ВНЗ України на якість освіти фахівців із розв'язання конфліктів може у майбутньому впливати вітчизняна професійна організація конфліктологів.

Перспективними напрямками використання досвіду США у модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців із розв'язання конфліктів визначено розширення і збагачення змісту освітніх програм шляхом запровадження інтегрованої дисципліни інформологічного характеру; використання сучасних педагогічних технологій (навчальних тренінгів, кейс-технологій, кооперованого навчання, навчання за латеральною технологією та т. і.), комплексних форм організації освітнього процесу (проведення семінарів, практичних та лекцій із лабораторними роботами в комп'ютерних класах), останнє буде сприяти глибшому засвоєнню навчального змісту.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття / В. П. Андрущенко, В. І. Бондар // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського: Педагогічні науки – 2010. – Вип. 1.28. , Т. 2. – С. 12 – 20.

2. Закон України «Про вищу освіту» (2014) / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/155618/print1382948206521198>

Назва з екрана.

Закон України «Про національну програму інформатизації» (1998) / [Електронний ресурс]. — Назва з екрана. Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> Назва з екрана.

4. Локшина О. Тенденція як категорія порівняльної педагогіки / О. Локшина // Порівняльно – педагогічні студії. – 2011, № 2 (8). – С. 5 – 14.

5. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015) / [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2662015%D0%BF/print1360664962006417>

Назва з екрана.

6. Указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> Назва з екрана.

7. Morville P. Information Architecture for World Wide Web / P. Morville, L. Rosenfeld. – Sebastopol : O'Reilly, 2007. – 504 [2] с.

Колісник О.П., доцент, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ДУХОВНИЙ САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТУ В ЇЇ ІЄРАРХІЇ СМИСЛІВ

Постановка проблеми. У загальному потоці розвитку мінливої психіки людини протікає три субпотокі: буттєвий (образний, довербальний, досоціальний, досвідомий, до-конвенційний, доособистісний, дологічний, дорефлексивний, докосенсусний, двопівкульовий, мимовільний), ступені розвитку якого спрямовані на досягнення безпеки індивіда через емоційну близькість з еталонною особистістю,

ідентифікації із цінностями референтної спільноти та поступового постання на оперті безпосереднього переживання опосередкованого символам і знаками усвідомленого дискретно-дискурсивного пізнання; рефлексивний (понятійний, вербальний, соціальний, свідомий, конвенційний, логічний, рефлексивний, особистісний, лівопівкульовий, дискретно-дискурсивний, консенсусний, вольовий), у якому опертою на поняття і логіку думкою людина проникає за явище й розуміє сутність об'єкта для активної взаємодії з ним, а ступені розвитку якого спрямовані на пізнання, конструювання, інтерпретацію та перетворення реальності для осягнення бажаного соціального статусу; духовний (надобразний, надвербальний, надсоціальний, надсвідомий, надконвенційний, надособистісний, надлогічний, надрефлексивний, надконсенсусний, правопівкульовий, континуально-інтуїтивний, холістичний, спонтанний), у якому любов, континуально-інтуїтивне розуміння і спонтанне воління діють як одне ціле, а ступені розвитку якого спрямовані на самотрансцендентний вихід за межі переживання персональної ідентичності та на нарощування самотрансценденції в напрямку від індивідуальної «Я-концепції» до трансцендентного «Я» особистості, яким є її спонтанна самість як уроджений потенціал взаємодії зі світовою спонтанністю. Неусвідомлений буттєвий потік психіки, у якому індивід безпосередньо взаємодіє із чуттєвими образами предметів своїх вітальних потреб, та усвідомлений рефлексивний потік психіки, у якому особистість опосередковано, через поняття та концепції з культурної парадигми рідної референтної спільноти, взаємодіє зі світом, є не лише конфліктуєчими, а й взаємокомплементарними; між ними весь час відбувається обмін енергією. У рефлексивному потоці психіки людина підпорядкована культурі із зовнішнього світу, яка спрямовує її на володіння речами із зовнішнього світу, на насильне досягнення соціального статусу, на владу над іншими людьми; на те, щоб відбутися особистістю через завоювання певного місця в зовнішньому світі чи в суспільстві. Буттєвий та рефлексивний потоки психіки можуть по чергово виходити на передній план психіки, конфліктувати, а також вести усвідомлюваний особистістю діалог.

Екзистенційна вихідна засада буття людини у світі – переживання, яке жагуче смислотворить у світ; саме смислові переживання виділяють у фізичному полі сутності для взаємодії, яка може бути різною мірою безпосередньою. Внутрішня праця переживання ще має віднести чуттєвий образ потрібного майбутнього, який уже забезпечений спонуканням, до конкретних обставин породження відповідного бажанню акту, що вимагає усвідомленої об'єктивації і внутрішнього образу, і обставин. Коли людська особистість переживає певну значущість для себе як цінність, тоді таке переживання функціонує в психіці як смисл, як ідеальна представленість актуального прийдешнього. Смисл – сильний неусвідомлений чи усвідомлений емоційний зв'язок між цінністю вчинку чи предметної діяльності для особистості та мобілізованою під неї напруженістю спонукання до породження відповідного життєвого акту, в якому присутнє очікування чи передбачення цільового відгуку заснованого на попередньому досвіді поєднання спонукання зі ствердним чи заперечним афективним знаком. На підмурівку певного життєвого досвіду в людини розвиваються смисли, які спонукають до породження достеменної сукупності цілей та інструментальних дій, через які згадані цілі реалізуються в життєвих актах. Смислом стає визначений комплекс очікувань стосовно того, що має відбутися; у переживанні смислу чекання трансформуються

в сукупність конкретних цілей, через переживання смислу реалізується їх емоційний супровід та прагнення до реалізації в життєвих актах. Смисли, які переживає особистість, можуть бути неусвідомленими; являють собою ніби кінцеву мету діяльності, яка задовольняє потребу; спрямовані в можливе прийдешнє; відповідають на запитання: «Навіщо буде породжуватися життєвий акт?»; спонукають до породження діяльності, результат якої є значущим для особистості. В ієрархії смислів презентована суб'єктність особистості.

Становлення особистості – процес ієрархізації смислів як переживань, у які імпліцитно закладено певну соціальну цінність. Духовно-смысловий розвиток особистості визначається мірою переживання безпосередності контакту з надособистісними цінностями, які привласнені через ототожнення і трансформовані в смисли. Особистість є ієрархією смислів, яка постає в ході імпліцитного привласнення цінностей, їх трансформації в смисли в процесі взаємодії внутрішнього світу людини зі світом зовнішнім та подальшої ієрархізації смислів відповідно до їх значущості для особистості.

Саморозвиток виявляє себе у творчому нададаптивному стосунку особистості до самої себе, який реалізується творенням нових можливостей як побічних продуктів перетворювального впливу людини на свій зовнішній і внутрішній світ. Духовний саморозвиток можна розглядати як такий, який має ступеневу природу. Він має дванадцять ступенів. За ознакою суттєвих відмінностей смыслового поля в значущостях взаємодії особистості зі світом членуємо кожний потік психіки на ступені духовного розвитку, яких у кожному потоці по чотири. Буттєвий потік розвивається послідовністю психофізіологічного, психоархетипного, психоментального, психоонтичного ступенів розвитку; рефлексивний потік вибудовується психопрактичним, психосоціальним, психогностичним та егопсихічним ступенями розвитку; духовний потік постає психоособистісним, психогуманним, психохолістичним, психотрансперсональним ступенями розвитку. Поділ духовного розвитку на ступені ґрунтується на внутрішній закономірності зміни смыслових полів взаємодії людини зі світом, згідно з якою нове смыслове поле як міра переживання безпосередності контакту з над-особистісним смыслом та як певна смыслова можливість нової взаємодії зі світом розвивається на основі попереднього, з яким індивід себе ототожнював. На кожному ступені розвитку людини на шляху до особистості її духовно-смыслове поле є спочатку діалогом, а потім потоком. Духовний розвиток дебютує зовнішнім діалогом з авторитетними особистостями як носіями культури, продовжується внутрішнім діалогом зі смислами як субособистостями на предмет їх ієрархізації, стає визначальним у дієпорядженні після зупинки внутрішнього діалогу та становлення духовно-поточної мотивації. Духовність у вузькому значенні слова є спонтанним переживанням людиною особистісної необхідності втілення в життєвих актах надособистісних смислів. Ступеневий процес соціалізації відбувається через конфлікт між суспільством та індивідом, який може розв'язуватися соціальним навчанням і взаємними поступками в неусвідомленому буттєвому потоці психіки; опосередкуванням, узгодженістю та соціальною взаємодією в усвідомленому рефлексивному потоці психіки; самореалізацією, самоудосконаленням, самоактуалізацією «Я-концепції» та її нігеляцією в надсвідомому та самотрансцедентному духовному потоці психіки.

Потоки психіки відрізняються ступенями духовного розвитку людського індивіда, тобто мірою безпосередності переживання контакту із цінностями, особливо з

надособистісними. Будь-який ступінь духовного розвитку належить до одного з потоків психіки, наближає особистість до реалізації в породжуваних життєвих актах певного особистісного смислу взаємодії зі світом, окреслюється, визначається, структурується і характеризується:

– своїм суб'єктивним смисловим полем актуальної та інтенційної взаємодії людини зі світом, це смислове поле – прояв певного потоку психіки; при-таманне всім особистостям на даному ступені розвитку; екзистенційним переживанням з'єднує особистість зі світом у кожен конкретну мить життя; визначає смисловий напрямок, цілі й функції життя особистості; реалізує певний найзагальніший провідний сенс ієрархії смислів, який трансформує смислове переживання і мобілізовану ним енергетичну на-пруженість у спрямовану на певний предмет мету, спроможний перебу-дувати під себе всю ієрархію смислів, забезпечує безпосередню, дану в актуальних переживаннях та інтенціях психіки, онтологічну взаємодію суб'єкта зі світом, несе в собі невіддільні обов'язкові ознаки всякої особистості, які впливають на всі сторони буття цієї особистості у світі й важко змінюються на життєвому шляху;

– своїм переломним переживанням, яке ставить під сумнів доцільність наявного смислового поля за ознакою невідповідності актуальному ду-ховному розвитку особистості; яке також ставить під сумнів здатність особистості реалізувати свою ієрархію смислів як задум життєвого шляху, яким він відгукується на порушення фізіологічних констант, соціальних і психічних норм, духовних цінностей і власних стандартів, трансформованих у смисли, яким мимовільно та компульсивно змінює смислове поле на більш духовно нижче, або ж вимагає від особистості творення більш духовно високого смислового поля та спочатку вольового зусилля для його реалізації на життєвому шляху і для переходу на наступний ступінь духовного розвитку;

– своєю принципово новою метою як новим ідеальним смислом, який по-стає в уяві, піднімається над переломним переживанням пропозицією нового, духовно вищого, смислового поля, ще не ввійшов у присутню спонтанну ієрархію смислів і тому до входження в оновлену ієрархію смислів, яка задаватиме нову інтенцію взаємодії особистості зі світом, має нестачу спонукання до саморушного породження відповідних собі життєвих актів (предметних діяльностей чи соціальних вчинків), а тим паче для перебудови наявної ієрархії смислів, але який усе ж у ході вис-хідного подолання переломного переживання приводить до перебудови всієї ієрархії смислів, конверсії особистості та її переходу до наступного ступеня духовного розвитку; нестача спонукання змушує особистість на перших породженнях дій і вчинків застосовувати вольове зусилля, яке тимчасово поповнює згадану нестачу спонукання для принципово нового ідеального смислу аж до його переходу у звичний смисл із ієрархії, черпаючи для цього внутрішнього зусилля спонуки від найзагальнішого й найвищого в ієрархії смислів провідного сенсу виконання себе як особистості у світі;

– своїм психічним операційним механізмом (процесом) духовного самороз-витку особистості як звичною дією, яка у вигляді набору потрібних ресурсів постає після переходу вольової дії у вузькому розумінні терміна (з усвідомленням цілі та з переживанням вольового зусилля) у вольову дію в широкому розумінні терміна (лише з усвідомленням цілі й без переживання вольового зусилля), яка актуально не усвідомлюється, але актуально контролюється; він уводить новий смисл в ієрархію, після чого той стає

ординарним, поступово переводить вольове породження життєвого акту, відповідного провідному сенсу ієрархії смислів, у спонтанне чи автоматичне, робить можливим стабільний перехід до смислового поля наступного ступеня духовного розвитку; перетворення вольової дії в смислову діяльність чи у звичну операцію, яка із часом заміняє вольове зусилля і стає характерним для даної особистості взірцем породження життєвих актів;

– своїм уже наявним у практичній психології набором методик і технік для цілеспрямованого становлення потрібного психічного механізму само-розвитку особистості в ході психологічної допомоги чи самопомоги;

– своєю відповідною смисловою полем наявного ступеня розвитку концепцією особистості, уже репрезентованою в психологічній персонології, спрямованою на розгляд особистості, яка утверджує певну, характерну для конкретного ступеня, надособистісну цінність як сенс, який вибудовує під себе всю ієрархію смислів та самодетермінує смислове поле взаємодії особистості як ієрархії смислів зі світом.

Мета розгляду — показати духовний саморозвиток особистості через продуктивне подолання нею конфлікту в своїй ієрархії смислів. Об'єкт розгляду — духовний саморозвиток особистості. Предмет розгляду — продуктивне вирішення конфлікту в ієрархії смислів особистості, яке піднімає цю особистість на наступний ступінь духовного саморозвитку. Гіпотеза — припущення, що духовний саморозвиток долає переломні переживання та веде до стану нової благополучності, що кожний відносно стабільний ступінь духовного розвитку особистості у вигляді певного смислового поля упорядкування діалектико-синергічної взаємодії зі світом як рухлива система під дією внутрішніх переломних смислових переживань і зовнішніх обмежень поступово втрачає свою тривкість, що призводить до переходу на нове смислове поле наступного ступеня духовного розвитку. Такий перехід спричинений новим складником у вигляді нового провідного сенсу системи ієрархії смислів чи впливу на керувальний параметр, що вводить у дію активний процес подальшої самоорганізації системи ієрархії смислів у напрямку до нового відносно тривкого становища. Духовний розвиток розуміємо як міру переживання особистістю безпосередності контакту з певними цінностями, трансформацію їх у переживання смислів, розміщення їх у певному порядку від найнижчого до найвищого провідного та породження відповідних ієрархії смислів життєвих актів.

Розгляд проблеми. Зіткнення в ієрархії смислів найчастіше є неузгодженням потоків психіки через розбіжність між ступенями розвитку, їх дисгармонією, яка проявляється суперечністю в ієрархії смислів. Неузгодженість смислів у їх внутрішній ієрархії, яка є відкритою і цілісною системою, призводить до переієрархізації смислів, що може відбуватися і в напрямку психічного захисту, і в напрямку саморозвитку. У випадку саморозвитку відбувається зміна найзагальнішого й найвищого в ієрархії смислів сенсу виконання себе як особистості у світі; цей смисл перебудовує під себе всю ієрархію в напрямку збільшення міри безпосередності переживання контакту з надособистісними цінностями, чим модифікує смислове поле взаємодії зі світом. Нададаптивна переміна смислового поля засвідчує перехід на новий, вищий ступінь духовного розвитку, що підвищує порядок в ієрархії смислів. Зміна провідних смислів ієрархії, орієнтованих на неусвідомлені чи усвідомлені цінності, заново перебудовує під себе всю ієрархію. З нарощенням ладу в системі ієрархії смислів

зменшується вплив зовнішніх чинників. Зіткнення між соціальним контролем, у якому ієтеріоризовані соціальні норми, та ієрархією смислів особистості, у якій інтеріоризовані соціальні цінності, викликає переломні переживання. Колізія між соціальним контролем та ієрархією смислів особистості можлива, але не неминуча. Переживання тривоги зникає тоді, коли особистості вдається переконати себе й інших у соціальній допустимості своїх смислів.

Ієрархія смислів особистості та її нинішнє смислове поле взаємодії зі світом у разі появи критичних обставин визначають міру переломності її наявних тут-і-тепер переживань. Саме на оперті смислового тлумачення особистістю нинішніх подій і явищ особистість оцінює небезпечність чи корисність фактичних обставин. Оцінка особистістю обставин взаємодії зі світом як небезпечних найчастіше викликає переломні переживання. Переломні переживання, такі як стрес, фрустрація, когнітивний десонанс, внутрішній конфлікт і криза особистості, тяжкі за своїм перебігом, оскільки можуть руйнувати наявну ієрархію смислів людини. Вони – процеси, викликані розбалансуванням психіки, які часто є причинами психопатології і які можна спрямувати на саморозвиток особистості як психічної системи. Ніхто з людей не може їх уникнути; під їх впливом одні особистості деградують, а інші саморозвиваються. Кардинальна проблема життя людини – осягнення вміння адекватно відгукуватися на переломні переживання, оскільки вони є природною та нормальною частинкою життя людини у світі. Втрата людиною зв'язку зі своїми переломними переживаннями відчужує її від витоків відомостей про її справжнє життя, оскільки кожне переживання має свою цінність та значення.

Непродуктивне вирішення внутрішніх критичних переживань мимовільно вмикає неусвідомлені механізми психічного захисту і, в разі відсутності самокорекції як внутрішньої роботи правопівкульових переживань на породження нового смислу чи достатньої підтримки старого, веде до породження девіантної предметної діяльності та соціальної поведінки. Захисна поведінка – звичайна, але не обов'язкова форма буття особистості в ході її відгуку на переломні переживання. Найпоширеніші захисні механізми психіки – придушення у вигляді відмови щось сприймати чи пригадувати та надчутливість у вигляді схильності сприймати і згадувати лише деякі особливо проблемні феномени. Актуалізує захисний механізм психіки переживання заборони від соціального контролю та переживання тривоги з приводу бажання діяти наперекір соціальному контролю. Коли особистість пробує позбутися тривоги, яка виникає в результаті її зіткнення із суспільством, тоді мимовільно спрацьовують механізми психічного захисту. Захисна поведінка несе особистості лише тимчасову зручність, оскільки в подальшій перспективі робить шкоду, і особистості, і спільноті, оскільки проявляється породженням конформних життєвих актів. Конформні особистості часто безініціативні; вони менш впевнені в собі, більш навіювані, чинять більш реактивно та стереотипно, мають зовнішній локус контролю. Людська особистість страдає через захисний самообман, завдяки якому вона прагне володіти тим, що має зруйнуватися. Ця особистість може осягнути вище духовне буття у світі, у якому усвідомлене самопізнання викоренить оману, залежності, незадоволення та переживання меншої вартості, які породжені обмеженою та самолюбивою «Я-концепцією». Зріла особистість довершена та відповідальна.

За браком ініціативної діяльності щодо саморозвитку особистості її переживання розв'язується компульсивно, психозахисним шляхом, що часто буває на

адаптивних ступенях духовного розвитку нижчого «Я» (буттєвого й рефлексивного потоків психіки). Психічний захист, у вигляді ілюзорної рівноваги зі світом і марновірної власної гідності, обходиться індивідові досить дорого: неадекватністю картини світу, консервативністю загальної ієрархії смислів, дезадаптацією діяльностей і вчинків, хронічним збереженням і нарощенням невротичних симптомів. У разі компульсивного консервування критичного переживання індивід має зменшення, а то й брак можливостей породження адаптивної діяльності та поведінки, відчуває себе невдахою; йому діагностують невротизм.

Крім вікових криз смислової взаємодії особистості зі світом, можливі смислові переломи, викликані не лише неможливістю здійснення наявної ієрархії смислів у сьогоденних обставинах, а й неможливістю переходу до іншого смислового стосунку зі світом, який би виводив за межі теперішньої ієрархії смислів до нової, перебудованої в напрямку введення як провідних і найбільш загальних смислів надособистісних межових цінностей. Неузгодженість смислів у їх внутрішній ієрархії, яка є відкритою і цілісною системою, приводить до переієрархізації смислів, що може відбуватися і в напрямку психічного захисту, і в напрямку саморозвитку. У разі саморозвитку відбувається зміна найзагальнішого й найвищого в ієрархії смислів сенсу виконання себе як особистості у світі. Цей смисл перебудовує під себе всю ієрархію в напрямку збільшення міри безпосередності переживання контакту з надособистісними цінностями, чим модифікує смислове поле взаємодії зі світом. Кожне наступне смислове поле не лише заперечує поле попереднього ступеня духовного розвитку, а й має його в собі в знятому вигляді та розвиває його.

Важлива сприятлива сторона взаємодії особистості зі світом – оправдання смислових передбачень. Суб'єктне оцінювання міри переломності переживання спочатку проявляється його ствердним чи заперечним афективним знаком: ствердний афективний знак переживання засвідчує корисність події, а заперечний афективний знак переживання події вказує на її небезпечність. Вторинна оцінка події, яка визначає міру здатності суб'єкта продуктивно взаємодіяти з обставинами, може бути більш раціональною від первинної. Ефективність механізмів упорядкування і розвитку визначає міру конструктивності поведінки особистості в зіткненнях і в переломних переживаннях.

Основний смисловий чинник саморозвитку – найбільш загальний і найбільш високий в ієрархії смислів провідний сенс виконання себе як особистості у світі. На кожному ступені духовного розвитку цей смисл переживається специфічним смисловим полем. Саме він веде до продукування принципово нової цілі як узірця потрібного майбутнього, чи, інакше кажучи, як ідеального смислу, який не ввійшов ще в наявну ієрархію смислів, тому має нестачу спонукання для породження відповідного собі життєвого акту. Продукований уявою особистості ідеальний смисл у вигляді принципово нової мети – найбільш динамічний і найбільш революційний складник духовності й компонент діяльності. Саме з найбільш високого й найбільш загального смислу в ієрархії смислів особистість може почерпнути додаткове спонукання при тяжкому породженні дії з реалізації принципово нової цілі до переходу цілі в смисл, а дії в діяльність. На кожному ступені духовного розвитку цей смисл переживається специфічним смисловим полем. Особливу роль у саморозвитковому саморуху особистості по ступенях духовного розвитку мають механізми уяви принципово нової мети як нового ідеального смислу й механізми регуляції породження життєвих актів, відповідних

новим змістом. Принципово нова мета по-новому структурує, планує і наповнює змістом уявлення про майбутнє смислове поле. Віддалена принципово нова мета має стати провідним смислом перебудованої ієрархії смислів, тобто має відбутися зміна чи уточнення сенсу життя людини. Згідно з новим провідним смислом здійснюються спонтанні мотиваційні спрямування і мобілізація зусиль, цілепокладення, розмежування ідеальних та реальних цілей. Віртуально переломні переживання долаються особистістю уявленням принципово нової мети, а продуктивна зміна смислового поля, а значить і перехід на новий ступінь розвитку, відбувається через цілеспрямовану постановку потрібного психічного механізму саморозвитку особистості.

Перші породження актів під принципово новий смисл потребують рефлексивного рішення і волевого зусилля аж до постановки надсвідомого психічного механізму саморозвитку особистості, поява якого знаменує перехід регуляції породження діяльності чи вчинку з волевої на духовно-поточну (спонтанну). Після того, як смислопороджуюча робота переживань, уяви й самосвідомості починає позитивно визначатися новим смислом, він може бути відрефлексований у поняттях і усвідомлений як нова мета. Головне призначення самосвідомості як рефлексії, спрямованої на ієрархію смислів, – цілісне оцінювання особистістю себе через самопізнання для кращого самовпорядкування, самоконтролю над породжуваними життєвими актами; для прийняття персональної відповідальності за їх результати. Ступінь духовного розвитку особистості, який виражається в найзагальнішому й найвищому смислі в їх ієрархії, якраз і є реалізованим задумом особистісного зростання. Процес поповнення нестачі спонук для принципово нової мети як нового ідеального смислу – вияв реального саморозвитку як нарощення операційних можливостей для переходу до наступного ступеня духовного розвитку. Самовиконання себе як особистості у світі передбачає безперервне нарощення можливостей самовпорядкування, світоосягнення при породженні результативних життєвих актів, які з просуванням ступенями духовного розвитку стають усе більш світоцентричними та просоціальними.

Кожен наступний ступінь духовного розвитку не лише включає в себе попередні ступені, а й підпорядковує собі їхні можливості, перебудовує ієрархію смислів за своїм провідним смислом, виводить особистість за межі самої себе (за сформованості наступного психічного механізму саморозвитку особистості). Психічні механізми саморозвитку посилюють потенції особистості до діяльного буття, до примноження її можливостей унести свою жертву в буття світу, суспільства й окремої особистості. Перший, основний і базовий, найбільш загальний психічний механізм зміни смислових полів, олюднення і духовного саморозвитку особистості – механізм ототожнення–розототожнення з певним смисловим полем; він змінює смислове поле через перебудову ієрархії смислів. При ототожненні індивідом себе з новим смисловим полем і розототожненні з попереднім нове смислове поле визначає напрямок інтенції психіки, а попереднє смислове поле втрачає провідну функцію і підпорядковується новому. Під час ототожнення індивідом себе з новим смисловим полем і розототожнення з попереднім нове поле визначає напрямок інтенції психіки, а попереднє втрачає провідну функцію і підпорядковується новому.

Основний операційний чинник особистісного росту – психічний механізм саморозвитку особистості, який здатен творити цілу систему можливостей і цим

забезпечити фактичний перехід особистості з одного ступеня духовного розвитку на інший, вищий. Таких системотворчих психічних механізмів саморозвитку, на нашу думку, є дванадцять груп:

- психіка й мобілізаційне тонічне напруження життєвої енергії на психофізіологічному ступені; самість та ототожнення з архетипними символами на психоархетипному ступені; міжособистісний статус за почуттями, «Я-тотожність» та ототожнення з еталонними особистостями на психоонтичному ступені; соціальні ідентичності як ототожнення з культурними стереотипами та відповідний їм настановчий життєвий стиль на психоментальному ступені розвитку буттєвого потоку психіки;

- мобілізаційне інтенційно-спрямоване адаптивне психічне напруження та свідомо його релаксація, яка поєднується з прагматичним смислом умовними та оперантними рефлексами на психопрактичному ступені; рефлексія і картина світу на психогностичному ступені; соціальний статус за правами й обов'язками, його антиципація (еспектація і каузальна атрибуція) на психо-соціальному ступені; «Я-концепція» (самооцінка і рівень домагань), її самоаналіз особистістю на егодинамічному ступені рефлексивного потоку психіки;

- вольове зусилля і децентрація на психоособистісному ступені; проникливість та емпатія на психогуманному ступені; інтуїтивно-холістичне розуміння і гештальтне воління на психо-холістичному ступені; медитація та спонтанність на психотрансперсональному ступені духовного потоку психіки.

Унаслідок усвідомлення, прийняття і трансформації в смисли децентрованих головних цілей життя, які виражають собою найкращі екзистенціональні межові цінності, особистість ґрунтовно і творчо самовиражається в головному виборі життя – виборі ієрархії смислів та сценарію життєвого шляху, який реалізує нову ієрархію смислів як новий задум життя.

Психотерапія пропонує багато технік ототожнення і розототожнення, більшість із яких засновується на іграх та роботі уяви, котра долає будь-які обмеження, навіть може створити для індивіда заміну реальності. Психічні механізми саморозвитку посилюють потенції особистості до діяльного буття, примноження її можливостей унести свою жертву в буття світу, суспільства й окремої особистості.

Висновки. Переміна смислового поля, через яке людина переживає безпосередній контакт із провідним смислом із ієрархії смислів, означає для людини зміну ступеня духовного розвитку її як особистості. Перехід до вищого ступеня духовного розвитку стає дійсним лише тоді, коли вже сформоване його операційне забезпечення у вигляді психічних механізмів саморозвитку особистості. Принципово новий ідеальний смисл уходить в ієрархію через цілеспрямоване вольове становлення потрібного психічного механізму саморозвитку, який для кожного ступеня духовного розвитку свій.

Конверсія ієрархії смислів може бути і в напрямку духовного саморозвитку, і тоді потрібно цілеспрямовано формувати необхідний психічний механізм саморозвитку особистості, і в напрямку деградації особистості, і тоді мимовільно спрацьовують механізми психічного захисту. Будь-яка конверсія ієрархії смислів тягне за собою зміну картини світу і вмонтованої в неї «Я-концепції», форм символізації і тлумачення явищ та подій. Те, які смисли очолюють ієрархію смислів особистості, визначає на ступінь її духовного розвитку.

Задум особистісного зростання виражається в ієрархії смислів, а екзистенційно презентується в психіку переживанням найзагальнішого та найвищого в ієрархії

сми́слів сенсу виконання себе як особистості у світі. Осми́слення може відбуватися під тиском переломних переживань (при некомпulsive-ному, а інструментальному виході з межової ситуації) в значеннях понять, які часто неповно й не завжди адекватно віддзеркалюють спонтанне переживання, але відкривають можливість вольової мобілізації зусиль та вольової ж регуляції породження життєвого акту. Самозаохочення здійснюється хитрістю уяви, яка підводить принципово нову мету як новий ідеальний смисл, який ще не ввійшов до ієрархії, зустрічає її опір і тому має нестачу спонук, під найзагальніший та найвищий в ієрархії смислів сенс виконання себе як особистості у світі. Самовиконання відбувається спочатку через вольове зусилля, але із часом має перейти до післявольового, зовні ніби пасивного, воління, коли жодних зусиль не потрібно й життєвий акт породжується ніби сам собою, що засвідчує входження нового смислу в ієрархію та перебудову цієї ієрархії.

Література

Колісник О. П. Психологія духовного саморозвитку особистості : монографія / О. П. Колісник. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 400 с.

Колісник О. П. Духовний саморозвиток української нації: монографія / О. П. Колісник. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2012. – 321с.

3. Колісник О. П. Духовний саморозвиток особистості: монографія– Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 476 с.

Кочаровський М. С., аспірант, НУ «Києво-Могилянська академія» (Київ)

КОНФЛІКТ МІЖ КЕРІВНИКОМ ТА ПІДЛЕГЛИМ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Конфліктність стосунків керівника та підлеглого впливає з самої суті цих двох позицій – підлеглий мусить виконувати вказівки керівника, що, так чи інакше, обмежує його свободу дій, хоча - дуже багато залежить від характеристик особистостей керівника та підлеглих, проте база для конфлікту існує в будь-якому випадку. Сам же процес прийняття рішень також є конфліктогенним. Це пов'язано з тим, що людині, або групі людей, що приймає рішення, доводиться вибирати з певного набору варіантів той, що найбільше задовольняє вимогам ситуації. Разом з цим, обраний варіант може не влаштовувати інших учасників процесу, що може призвести до виникнення конфліктної ситуації. Виходячи з сказаного, видається цікавим проведення теоретичного дослідження щодо особливостей конфліктів між керівником та підлеглим у процесі прийняття рішень. Слід відзначити, що для конфліктності стосунків керівника та підлеглого є декілька причин: субординаційний характер відносин, інтенсивність спільної роботи, розбалансованість робочого простору, неузгодженість функціональних зв'язків, складність професійної та особистісної адаптації тощо. Так, сам по собі субординаційний характер відносин є конфліктогенним – значна частина діяльності підлеглого залежить від керівника, окрім того, підлеглий мусить виконувати вказівки керівника та підкорюватись; щодо інтенсивності спільної роботи – в цей час люди більш тісно взаємодіють між собою, що дає шлях проявам негативних особистісних рис, окрім того, будь-які незаплановані обставини під час інтенсивної роботи теж ведуть до підвищення напруженості в колективі; щодо розбалансованості робочого простору, який є, фактично, набором функцій та